

له فساد سره د افغانستان مبارزه

د جکېرې يو بل ډگر

د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو مرستندويه پلاوی (یوناما)
کب ۱۳۹۵

دریوت خلاصه

په افغانستان کې فساد د ژوند په ټولو اړخونو ناوړه اغیزه کړې ، پر دولتي بنسټونو یې د خلکو اعتماد او باور له منځه وړی او پر ځان بسیایني لور ته یې د هیواد هڅې له خنډ او خنډ سره مخ کړي. لکه څرنګه چې جلالتمآب ولسمشر اشرف غني په دې وروستیو کې وویل: " په دولت کې فساد په هیواد کې د درې لسیزې جګړې لامل دی. فساد د هیواد پر ځان د بسیایني او ازادۍ مخنیوی کړی او همدارنګه فساد ارزښتناکې سرچینې ضایع کړي چې ، کیدای شول د هیواد د بیوزلۍ د کچې په ټیټولو کې ترې ګټه پورته شي. " [i] له دې ګواښ سره د مبارزې په موخه ، حکومت ژمن دی چې د مفسد شخص د مقام او نفوذ په پام کې نیولو پرته ، له فساد سره په هره کچه مبارزه وکړي.

په افغانستان کې د ملګرو ملتونو مرستندویه پلاوی (یوناما) د ملګرو ملتونو د امنیت شورا د ۲۲۷۴ پریکړه لیک پر بنسټ د خپل ماموریت له مخې دغه رپوت له فساد سره د مبارزې په برخه کې د حکومت د هڅو د ملاتړ په موخه چمتو کړی تر څو په هغو برخو کې چې پر مختګونه شوي عامه پوهاوی لور شي او هغه برخې روښانه شي چې ګډو موخو ته درسیډو لپاره ورته د نړیوالې مرستندویه ټولني لادیر ملاتړ ته اړتیا لیدل کیږي. له فساد سره مبارزه دقیقې پلانګزاري او اوږدمهاله همغږۍ ته اړتیا لري. تمه کیږي چې له فساد سره د مبارزې ملي پلان تدوین شي ، خو لاتر اوسه دا پلان تدوین او پلي شوی نه دی. له فساد سره د مبارزې موجود پروګرامونه ، د مرستندویانو د ژمنو او د بیلابیلو پالیسیو د اسنادو څخه لاس ته راغلي ؛ د دې پروګرامونو پلي کول له فساد سر د مبارزې د څوګونو بنسټونو له خوا تر سره کیږي. د قانون د حاکمیت او له فساد سره د مبارزې د عالي شورا رامنځ ته کولو د رهبرۍ په کچه له فساد سره د مبارزې لپاره د دولت د پروګرامونو زمینه برابره کړې. خو لا اوس هم په عملیاتي کچه لا پیاوړې همغږۍ ته اړتیا ده. عملیاتي همغږي کولای شو له فساد سره د مبارزې د یوه خپلواک بنسټ په رامنځ ته کولو ، چې له عالي شورا سره د فساد پر وړاندې د مبارزې د پروګرامونو په جوړولو او پلي کولو کې مرسته وکړي ، لا ښه کړو. د یوه خپلواک بنسټ جوړول ، چې د فساد پر وړاندې د مبارزې پروګرامونه جوړ او پلي کړي ، د ملګرو ملتونو د فساد پر وړاندې د مبارزې د کنوانسیون په چوکاټ کې د حکومت له اصلي ژمنو څخه یوه وه ، چې لا تر اوسه نه ده عملي شوي.

له فساد سره د مبارزې اړوند د دولت د پروګرامونو لپاره د لازياتو پلانونو جوړولو په برخه کې ځینې پر مختګونه شوي. له دې پرمختګونو څخه تر ټولو امید بښونکي ، د ولسمشر له خوا د یوې عالي کمیټې ګمارل دي ، تر څو له فساد سره د مبارزې لپاره په یوه ملي پلان کار وکړي ، د پنځو عایداتي وزارتونو له خوا له فساد سره د مبارزې پلانونو بشپړول او په یو شمیر نورو وزارتونو کې په یو لړ پلانونو د کار پیل دي. خو باید تر ټولو زیاته پاملرنه هغو ځانګړو اصلاحاتو ته وشي ، چې په دې پلانونو کې پراخو موخو ته د رسیدو لپاره اړین دي. مهمه ده تر څو د ولایتونو او ولسوالیو په کچه له فساد سره د مبارزې لپاره ډیر پام پر هغو ستراتیژیو وشي ، چې هلته ډیر شمیر خلک له دولتي چارواکو سره راکړه ورکړه لري. په دولتي بنسټونو کې د مفسدو اشخاصو شتون ، چې د اوسني حالت دوام غواړي ، په ګډون هغه عمده خطرونه ، چې د روانو اصلاحاتو په مخ کې پراته دي باید په راتلونکو ستراتیژیکو پلانونو کې په پام کې ونیول شي.

له فساد سره د مبارزې هره ستراتیژي باید پر ملکي خدمتونو د خلکو د اعتماد د بیا احیاء کولو پروګرامونه له ځانه سره ولري. افغانستان د ملکي خدمتونو په برخه کې یو لړ اصلاحات پلي کړي ، چې د وړتیا له مخې د ملکي خدمتونو د چارواکو ګمارلو ته اړتیا لري او د چلند یو لړ مقرري یې وضع کړي تر څو د ملکي خدمتونو د کارکوونکو تر منځ ښه چلند ترویج او پیاوړی کړي. خو په دې برخه کې پرمختګونه د خویش خوري ، سیاسي پلوي او یو شمیر بیروني مداخلاتو له امله ټکني دي او د وړ اشخاصو ګمارل یې له خنډ سره مخ کړي. پر دې سر بیره ، د دولتي چارواکو د درایي د ثبت د فورمو راټولول د لومړیتوبونو هڅو ته اړتیا لري تر څو د فورمو صحت تثبیت کړي او د هغو اشخاصو مخنیوی وکړي چې خپلې فورمې یې نه دي سپارلي او یا هم غلط معلومات یې وړاندې کړي.

افغانستان د عامه مالي ادارې په بڼه کنترول — هغه سیمه چې د فساد څخه ډېر زیات زیانمنونکی ده ، د پام وړ پرمختګ یې کړی . دغه هڅې په تدارکاتو کې د لا ډېر روڼوالي سبب شوي او د ګمرکي محصولاتو ، مالیاتي او غیر مالیاتي محصولاتو په عوایدو کې د لا زیاتوالي لامل شوی . روڼوالی د بودیجې د ترتیب او لګښت په موضوع ګانو کې یو بل بریالیتوب دی . مګر له دی سره سره لاهم څارنې او همغږی ، ته اړتیا شته په ځانګړي توګه د ولایتو په کچه . د ولایتونو د څارنې مقررې چې دا مهال د څارنې لاندې ده ، کولی شي د عامه مالي مدیریت د دغې تشې په ډکولو کې مرسته وکړي .

د مدني ټولنې ګډون د فساد پر وړاندې مبارزې په برخه کې دهرې بریالی پالیسی بنسټ جوړوي . د رسنیو له خوا په مسلکي ډول د فساد د قضیو راپور ورکول او د مدني ټولنو د سازمانونو له خوا آزاده څارنه او راپور ورکول ، خلکو سره د هغو د حقونو په پوهاوی کې مرسته کوي . د افغانستان وروستی پریکړه د پرانیستي حکومت ، د یوځای کیدو په موخه څو اړخیزه پروګرام دی ، چې روڼوالي ته وده او د وګړو پیاوړتیا او د حکومت د جوړښت پیاوړي کول د ستاینې وړ پرمختګونه دي . دا ګډون له افغانستان سره مرسته کوي چې د نورو هیوادونو د تخصص او تجربو څخه چې د روڼوالی په برخه کې د عامه خدمتونو په وړاندې کولو او په عامه مرستو کې یې د پام وړ پرمختګونه کړي ، ګټه پورته کړي . دغه د نظرونو تبادلې کولای شي چې د اداري خنډونو او د افغانستان اطلاعاتو ته د لاسرسی قانون د بشپړ پلي کیدو په مخنیوي کې ، ګټور ثابته شي . د خلکو لاسرسی د پلټنې د عالي ادارې راپورونو ته او د مالیې وزارت مسولیت بیرته ورکول چې د ټولو دولتي ادارو تفتیش دی ، یو له نورو عملي اقداماتو څخه دی چې د عامه مالي مدیریت په روڼوالي کې د بڼه کیدو لامل کیږي .

له دولت څخه د فساد په وړاندې مبارزه کې د خلکو د پیاوړي ملاتړ د راجلبولو په موخه ، دولت باید د عامه خدمتونو وړاندې کولو د بڼه والي لپاره او د عامه حیاتي سرچینو د ساتنې لکه ځمکه او د کانونو استخراج په برخه کې خپلې هڅې پیاوړې کړي . د خدمتونو آسان مرکزونه به د عامه چوپړتیاو د وړاندې کولو په برخه کې ګټور وي ، خو باید پام وشي چې په دغو مرکزونو کې د فساد د مخنیوي لپاره په کافي اندازه مخنیوي کوونکي اقدامات بنسټیز شي . د ځمکې اصلاحاتو او د ثبت او راجستر کولو په برخه کې هم د پام وړ پرمختګونه تر سره شوي دي خو د محاکمو د احکامو د تنفیذ لپاره لا تر اوسه یو همغږی او منسجم بهیر ته اړتیا لیدل کیږي . د کانونو په برخه کې افغانستان د استخراجي صنایعو د روڼتیا پروګرام د بشپړ غړیتوب د لاسته راوړلو لپاره خپلو هڅو ته دوام ورکړی دی خو د کانونو د قراردادونو په ورکولو کې د روڼتیا زیاتوالی د حل لار یوازې یوه برخه ده . دولت باید هغو امنیتي ګواښونو ته په پراخ او همغږي ډول ځواب ووايي چې په پایله کې یې کانونه په غیرقانوني ډول استخراجیږي او دغه کار د افغانستان د کانونو د پانګې بشپړ کنترول د خلکو او دولت لخوا ناشونی کوي . د کانونو غیرقانوني استخراج د دې لامل شوی چې د افغانستان د کانونو پانګه د جنایي شبکو او وسله والو مخالفینو په لاس کې وغورځیږي .

کله چې فساد افشاء شو ، عام وکړي باید ووینی چې د فساد عاملین ګرم و پیژندل شول . د عدلی او قضایې په مهمو ادارو کې فساد اوس هم د مجازاتو د معافیت د پای ته رسولو په برخه کې له سترو ننګونو څخه شمیرل کیږي . دا په داسې حال کې ده چې افغانستان ټول هغه د اداري فساد په اړه جرایم چې د ملګرو ملتو نو له فساد سره د مبارزې د کنوانسیون لخواه وړاندیز شوي ول ، د جزا په بیا کتل شوي قانون کې په پام کې نیولې دي .

همدارنګه دولت د فساد په ضد یو ځانګړی عدلي او قضایي مرکز جوړ کړي تر څو د فساد لویو جرمونو ته په رسیدلو باندې تمرکز او د غلا شوو داراییو د پیژندلو او بیرته ستنولو په اړه د کورني ظرفیت جوړونې په لارو چارو غور وکړي . هر یو له دغو پروګرامونو دوامداره هوډ ته اړتیا لري . حکومت باید خپل کونښنونه همغږي کړي تر څو ډاډ تر لاسه شي چې ملي شورا د جزا قانون بیاکتل شوي مسوده سملاسي و ارزوي او تصویب یې کړي .

کله چې دغه قانون تصویب شو ، باید د قانون د احکامو او شرایطو سره د قضاتو ، څارنوالانو ، مدافع وکیلانو او خلکو د آشنایی په خاطر یوه ستراتیژي پلي شي .

د فساد په ضد د عدلي او قضايي مرکز د کونښونو څخه د خلکو د ملاتړ د جلوبولو او همدارنگه د سزا نه د معافیت د فرهنگ د ختمولو په موخه ، لازمه ده چې د قضیو تحقیق او عدلي تعقیب په روښانه توګه او د له مخکې نه مشخص شوي معیارونو په مطابقت کې تر سره شي.

لازمه ده چې د عامه پوهاوی یوه هر اړخیزه ستراتیژۍ تدوین او پلي شي تر څو د فساد په ضد د عدلي او قضايي مرکز د فیصلو په اړه عامه پوهاوي زیات شي او ثابته شي چې هیڅوک د قانون نه اوچت نه دي.

د غلاشوو دارایی وو د بیرته ستندو په موخه د نړیوالې ټولنې څخه د کورني ظرفیت د لوړولو غوښتنه وشي او د غلاشوي داراییو د بیرته ستندو پروګرامونه چې د نړیوال بانک او د مخدره توکو د جرایمو پر ضد د ملګرو ملتونو دفتر (UNODC) لخواه ایجاد شوي نهایی او له دي لاري وکولاي شي غلاشوي دارايي بیرته ولیردول شي.

په دېرو برخو کې ، په افغانستان کې د فساد سره په مبارزه کې ډیرو اصلاحاتو ته اړتیا نه بلکې د اصلاحاتو د موثره پلي کیدو ته ، چې همدا اوس په لاره اچول شوي ده ، اړتیا لیدل کیږي. په دي راپور کې یوناما د متخصصینو لیدلوری ، شته ښه میتودونه ، د اصلاحاتو د پلي کیدو مناسب روشونه چې په دېرو ملکونو کې ښې پایلې در لودې په ځانګړي توګه هغه میتودونه چې په یوه نه یوه توګه یې د افغانستان د شرایطو سره مطابقت لري ، په پام کې نیولی ده. د دغو لارښوونو د پلي کیدو یوه زیاته برخه د نړیوالې ټولنې مثره مرستو ته اړتیا لري. د تمویل کونکو له لوري د نړیوالې ټولنې د مرستو څخه په موثره توګه نظارت او د فساد سره د مبارزي په برخه کې د دولت د هر اړخیزه او اوږدمهاله ستراتیژۍ د تدوین او پلي کیدو کونښ څخه ملاتړ ، حیاتي رول لري.